
DEKONSTRUKCIJA IR IŠIMTINIŲ AUTORIŲ TEISIŲ REGLAMENTAVIMO MODERNIZAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE

Tomas Linas Šepetys

Mykolas Romeris universiteto Teisės mokyklos

Privatinės teisės institutas

Elektroninis paštas: tosepety@stud.mruni.eu

Pateikta spaudai 2020 m. gegužės 29 d., parengta spaudai 2020 m. liepos 3 d.

DOI: 10.13165/JUR-20-27-1-12

Santrauka. *Europos Sąjungoje atliktas teisinio reglamentavimo modernizavimas išimtinių autorių teisių srityje ne tik atskleidė praktinius šio reglamentavimo įgyvendinimo iššūkius, bet ir poreikį suformuoti teorinį požiūrį į išimtinių autorių teisių reglamentavimo conceptualizavimą pagal Europos Sąjungos skaitmeninės kūrybinės industrijos veikimo principus. Straipsnyje nagrinėjami išimtinių autorių teisių reglamentavimo modernizavimo Europos Sąjungoje probleminiai aspektai ir jų santykis su teoriniais požiūriais į išimtinių autorių teisių reglamentavimo Europos Sąjungoje modernizavimą. Tyrimu siekiama atskleisti rekonstrukcijoje teorijos apie teisės modernizavimą ypatumus ir įvertinti šio požiūrio pritaikomumą efektyviam išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo naujinimo procesui.*

Teisėkūros doktrinoje vyraujančio empirinio ir doktrininio požiūrių į išimtinių autorių teisių reglamentavimo modernizavimą nuostatos, kartu su Europos Sąjungos teisėkūros institucijų tendencija laikytis doktrininio požiūrio šių teisių modernizavimo srityje, stokoja prielaidų akomoduoti išimtinių autorių teisių reglamentavimą Europos Sąjungos skaitmeninei kūrybinei industrijai. Šias prielaidas pateikia dekonstrukcijos teorija, leidžianti sutelkti doktrininės ir empirinės išvagas į išimtinių autorių teisių re-

glamentavimo Europos Sąjungoje pokyčius, pritaikytinus modernios Europos Sąjungos skaitmeninės kūrybinės industrijos koncepcijos atitikčiai.

Reikšminiai žodžiai: dekonstrukcijos teorija, išimtinės autorių teisės, kūrybinė industrija, doktrininis požiūris, empirinis požiūris, skaitmeninės technologijos, autorių teisė, išimtinų autorių teisių modernizavimas.

Įžanga

Funkcinis požiūris į intelektinės nuosavybės apsaugos teisę žymi dualią šios teisės šakos paskirtį formuojant ekonominį intelektinės kūrybinės veiklos potencialą ir klojant pamatus mokslo bei kultūros plėtrai. Tokia intelektinės nuosavybės apsaugos teisės reikšmė racionalizuojama šios apsaugos teisinio reglamentavimo poveikiu suteikiant kūrėjams išimtinės teises disponuoti materialia forma išreikštais intelektinės nuosavybės objektais (kūriniais, išradimais). Meno srityje kūrėjams sudaroma prielaida investuoti į kūrybinę veiklą ir gauti ekonominę grąžą iš trečiųjų asmenų už kūrybos vaisių panaudojimą. Taip skatinama kūrybinė veikla, prisidedanti prie tęstinės mokslo ir kultūros plėtros¹. Europos Sąjungoje kultūros plėtra grindžiama išimtinų turtinių autorių teisių reglamentavimo nulemtu sistemiškumu tarp kūrybinių darbo vaisių panaudojimo visuomenės labui ir atlygio už tokį panaudojimą suteikimo kūrėjams². Kūrėjų ekonominių interesų įgyvendinimas neatsiejamas nuo pastarąjį dešimtmetį skaitmeninių technologijų diktuojamų platinimo ir informacijos sklaidos metodų³. Tai aiškinama bendru išimtinų autorių teisių reglamentavimo ir platintojų veiklos indėliu formuojant kūrybinę rinką – kūrybinę industriją⁴. Išimtinų autorių teisių įgyvendinimo efektyvumą charakterizuoja priklausomybė nuo šių teisių reglamentavimo modernumo – atoveikio šių dienų technologijų diktuojamoms socialinės realybės ir visuomeninių santykių tendencijoms⁵. Taigi, išimtinų autorių teisių reglamentavimo modernizavimas yra socialiai motyvuotas procesas, stabilizuojantis kūrėjų interesų apsaugą ir kultūros plėtrą kintančių visuomeninių santykių kontekste.

- 1 Stanley M. Bessen, Leo J. Raskind, "An Introduction to the Law and Economics of Intellectual Property", *Journal of Economic Perspectives* 5, 1 (1991): 5-6, <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jep.5.1.3>.
- 2 Christophe Geiger, *The future of copyright in Europe: Striking a fair balance between the protection and access to information* (Universite de Strasbourg, France, 2009), https://www.unistra.fr/uploads/media/Report_Future_of_Copyright.pdf.
- 3 Robert Gachago, "The effect of technology on copyright" (Daktaro disertacija, Keiptauno universitetas, 2011), 3-4, https://www.researchgate.net/publication/333675350_The_Effect_of_Technology_on_Copyright.
- 4 Stanley M. Bessen, Leo J. Raskind, "An Introduction to the Law and Economics of Intellectual Property", *Journal of Economic Perspectives* 5, 1 (1991): 15, <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jep.5.1.3>.
- 5 Marybeth Peters, "The challenge of copyright in the digital age", *Revista la proferienad inmaterial* 9 (2006): 60, <https://www.semanticscholar.org/paper/The-Challenge-of-Copyright-in-the-Digital-Age-Peters/781b4ef1cf83fb644d688826b6375f7a0a054c9c>.

2019 m. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva „dėl autorių teisių ir gretutinių teisių skaitmeninėje vidaus rinkoje“ (toliau – Direktyva) imtasi atnaujinti reglamentavimą išimtinių autorių teisių srityje Europos Sąjungoje dėl sparčios technologinės plėtros keliamų iššūkių šių teisių įgyvendinimui⁶. Doktrinoje netrukus pastebėta, kad Direktyvos reglamentavimas ne tik kelia abejonių dėl efektyvumo, bet ir suponuoja ribojimo efektą Europos Sąjungos skaitmeninei kūrybinei industrijai⁷. Keltinas klausimas, koku pagrindu teisėkūros procese išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo tobulinimas materializavosi į skaitmeninei kūrybos industrijai potencialiai nuostolingą reguliacinę aplinką? Prielaidą manyti, kad tai susiję su teoriniu požiūriu į šių teisių modernizavimą, sudaro doktrinoje pabrėžiamas konsensuso tarp doktrininio ir empirinio požiūrio į išimtinių autorių teisių reglamentavimo modernizavimą Europos Sąjungoje deficitas ir nepagrįstas doktrininio požiūrio dominavimas modernizuojant išimtinių autorių teisių reglamentavimą⁸. Šios aplinkybės suponuoja doktrinos turiningumo stoką, pateikiant efektyvaus teisinio reglamentavimo naujinimo sprendinius išimtinių autorių teisių srityje, ir įtvirtina motyvą pateikti teorinę efektyvaus išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje instituto modernizavimo skaitmeninių technologijų kontekste perspektyvą. Pagrindą tokio požiūrio paieškoms postmoderniosios jurisprudencijos dekonstrukcijos teorijoje sudaro šios teorijos atliekamas teisinio reglamentavimo modernumo tapatinimas su galėjimu prisitaikyti prie socialinės sanklodos pokyčių ir kritika išankstinių doktrininių nuostatų laikymosi teisinio reglamentavimo modernizavimo procese⁹. Šiuo atžvilgiu manytina, kad dekonstrukcijos teorija gali pateikti mąstysenos principus, kurių pritaikymas išimtinių autorių teisių reglamentavimo Europos Sąjungoje naujinimo procese prisidėtų prie šio proceso rezultatų efektyvumo.

Šiam tyrimui aktualumo suteikia ir tai, kad trūksta dekonstrukcijos teorijos pritaikomumo išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje instituto modernizavimui galimybes analizuojančių mokslinių tyrimų. Pažymėtina, kad tarptautinėje teisės doktrinoje esama darbų, analizuojančių dekonstrukcijos teorijos pritaikomumą teisės institutų modernizavimui. Paminėtina 1998 m. Jeilio universiteto leidinyje paskelbta J. M. Balkino mokslinė publikacija „Deconstructive practice and legal theory“, 2017 m. Vašingtono universiteto leidinyje paskelbta Stepheno M. Feldmano

6 „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 2019 m. balandžio 17 d. dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB“, EUR-Lex, žiūrėta 2020 m. balandžio 2 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>.

7 Joao Quintais, *The New Copyright in the Digital Single Market Directive: A Critical look*, *European Intellectual Property Review* 1 (2020) (Forthcoming): 18, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3424770.

8 Stef van Gompel, „Copyright, Doctrine and Evidence – Based Reform“, *Jipitec* 8, 4 (2017): 305, <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-8-4-2017/4638>.

9 Queency Pereira, „Post-modernism Jurisprudence“, Govind Ramnath Care College of Law Library, žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d., <http://www.grkarelawlibrary.yolasite.com/resources/LLM-LT-1-Queency.pdf>.

mokslinė publikacija “The Return of the Self, or Whatever Happened to Postmodern Jurisprudence?”. Tarptautinėje teisės doktrinoje taip pat tyrinėta teorinio požiūrio į išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje problematika ir poveikis modernizuojant šių teisių institutą. Paminėtina 2017 m. leidinyje *Jipitec* paskelbta S. van Gompelio mokslinė publikacija “Copyright, Doctrine and Evidence-based Reform”. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad nei tarptautinėje, nei nacionalinėje teisės doktrinoje neaptingama mokslinių tyrimų, kurių pagrindu dekonstrukcijos teorija būtų analizuojama kaip teorinis požiūris į būtent išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje modernizavimą. Šiame tyrime nagrinėjamas dekonstrukcijos teorijos pritaikomumas modernizuojant minėtų teisių institutą yra iki šiol nei nacionalinėje, nei tarptautinėje teisės doktrinoje netyrinėtas išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje modernizavimo aspektas. Tai leidžia manyti, jog tyrime analizuojama išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje modernizavimo dimensija yra iki šiol netyrinėta mokslinė problematika, suponuojanti šio mokslinio tyrimo naujumą ir aktualumą.

Tyrimo objektas skirtinas į tris dalis. Pirma, tiriamas Direktyvos teisinio reglamentavimo problemiškas suderinant kūrėjų bei kitų skaitmeninės kūrybinės rinkos dalyvių interesus Europos Sąjungoje. Antra, analizuojamos Direktyvos reglamentavimo problemiško teorinės prielaidos, tyrimu Direktyvai pritaikant teorinius požiūrius į išimtinų autorių teisių reglamentavimo modernizavimą ir identifikuojami šių požiūrių ypatumai. Trečia, tyrime nagrinėjamos dekonstrukcijos teorijos teisės institutų modernizavimo idėjinės nuostatos ir jų pritaikomumas sprendžiant išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimo problemą. Analizuojant doktrinoje ir teisės filosofijoje pateikiamus teorinius požiūrius į teisinio reglamentavimo modernizavimą, šiuo tyrimu siekiama suformuoti teorinį požiūrį į išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimo procesą, pateikiant šių teisių instituto šiuolaikiškumo pasiekimo teisėkūros procese būdus. Tyrime taikomi abstrakcijos, modeliavimo ir lyginamasis metodai.

1. Europos Sąjungos išimtinų autorių teisių reglamentavimo problematika

Esminis autorių teisei keliamas uždavinys – teisiniu reglamentavimu koordinuoti kūrėjų, platintojų ir visuomenės interesus¹⁰. Kaip jau minėta, Europos Sąjungoje kūrėjų ekonominiai interesai ir visuomeninė nauda tvirtinami išimtinų turtinių autorių teisių reglamentavimo pagrindu. Šių teisių reglamentavimu, kūrėjams suteikiama teisė kontroliuoti kūrinių – originalių minčių ir idėjų, išreikštų materialia, objektyviai

10 Christophe Geiger, *The future of copyright in Europe: Striking a fair balance between the protection and access to information* (Universite de Strasbourg, France, 2009), https://www.unistra.fr/uploads/media/Report_Future_of_Copyright.pdf.

suprantama forma, –naudojimo galimybes¹¹. Europos Sąjungoje reglamentuotos trys pagrindinės terminuotos išimtinės turtinės autorių teisės: teisė į kūrinio atgaminiimą, teisė į kūrinio platinimą ir teisė į kūrinio padarymą viešai prieinamui¹². Europos Sąjungoje šios išimtinės autorių teisės kūrėjams suteikiamos ribotam laikotarpiui, atsižvelgiant į kūrėjų informacijos monopolio grėsmę ir užtikrinant eventualią visuomenės prieigą prie kūrybos vaisių¹³.

Skaitmeninės technologijos fundamentaliai transformavo tiek kūrinio, tiek kūrinio platinimo koncepcijas, atribodamos jas nuo fizinių parametrų¹⁴. Kūriniai tapo suskaitmeninti, išreiškiami dvinariais duomenimis – turiniu, pasiekiamu interneto erdvės vartotojams (angl. *Content*)¹⁵. Kalbant apie kūrėjų interesų įgyvendinimo ypatumus, svarbu kalbėti apie kūrinių platinimą, nes būtent platintojai kūrinius realizuoja rinkoje – kūrybinėje industrijoje. Europos Sąjungos skaitmeninėje kūrybinėje industrijoje turinio platinimas transformuotas pagal priegos prie turinio internete suteikimo principus (angl. *Open distribution*), pakeitusi ligi tol proprietarinio skirstymo pagrindu veikusią kūrinių rinką (angl. *Proprietary distribution*)¹⁶. Šie platinimo pokyčiai pakeitė ir platintojo koncepciją. Fizinių kūrinių egzempliorių platinimo tašką – prekyvietę – pakeitė interneto platformos – nauji skaitmeninio verslo modeliai, *ex ante* vartotojams užtikrinantys prieigą prie turinio licencijos pagrindu, nediferencijuojant siūlomo turinio pagal formą¹⁷. Pasikeitė ir šioje rinkoje vykdomų sandorių pobūdis: pirkimo – pardavimo sandorius dėl individualaus materialios laikmenos kūrinio pakeitė standartizuoti elektroniniai sandoriai, kuriais įsigyjama prieiga prie bendroje platformoje įdėto turinio. Taigi, apibendrinant apžvelgtus aspektus teigti, kad skaitmeninės technologijos iš esmės pakeitė kūrybinės industrijos veikimo principus.

Nors skaitmeninių technologijų indėlis į kūrinių formos ir platinimo koncepcinius pokyčius neabejotinai prisidėjo prie ligi tol neregėtos skaitmeninės informacijos

-
- 11 Robert F. Meagher, *Law and Social Change: Indo-American Reflections* (Bombay: N. M. Tripathi, 1988), 3.
 - 12 „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB 2001 m. gegužės 22 d. dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo“, EUR-Lex, žiūrėta 2020 m. balandžio 2 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001L0029&frm=LT>.
 - 13 L. Ray Patterson, “Copyright and “The Exclusive Right” of Authors”, *University of Georgia Law* 1, 1 (1993): 28-29, <https://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1040&context=jipl>.
 - 14 Mindaugas Kiškis, *Interneto technologijų teisė* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 19.
 - 15 James Lewis, *Intellectual property protection: promoting innovation in a Global Information Economy. A report of the CSIS Technology and Public Policy Program* (Washington D. C.: Center for Strategic International Studies, 2008): 8.
 - 16 Maria Montagnani, “A New Interface Between Copyright Law and Technology: How user-generated content will shape the future of online distribution”, *Bocconi Legal Studies Research Paper* No. 1275326 (2008): 46, https://www.researchgate.net/publication/228219504_A_New_Interface_between_Copyright_Law_and_Technology_How_User-Generated_Content_Will_Shape_the_Future_of_Online_Distribution.
 - 17 *Ibid.*

infrastruktūros kūrimo Europos Sąjungoje spartos, tačiau tai sukėlė tam tikrų iššūkių išimtinų autorių teisių įgyvendinimo atžvilgiu. Kūrinių formos ir platinimo pokyčiai panaikino takoskyrą tarp turinio atgaminimo, platinimo ir padarymo viešai prieinamu veiksmų, dėl to praktiškai individualių išimtinų turtinių autorių teisių pažeidimų identifikavimas tapo neįmanomas¹⁸. Ši problema glaudžiai susijusi turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų veikimu. Be minėtųjų apmokamos licencijuotos prieigos prie turinio paslaugas teikiančių platformų, atsirado turinio padarymo viešai prieinamu paslaugas teikiančios interneto platformos – turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjai (*Youtube, Vimeo*). Šių paslaugų teikėjų platformose prisiregistravusiems vartotojams sudaroma galimybė įkelti audiovizualinį turinį, nuo kurio generuojamų kitų vartotojų peržiūrų turinio skelbėjai yra premijuojami paslaugų teikėjo, o paslaugų teikėjas generuoja pelną už reklamos platformoje paslaugas. Skelbiamo turinio pasiūlos pagrindu generuojama vartotojų auditorija proporcingai augina reklamos įkėlimo platformose paslaugų įkainius, o vartotojai, skatinami premijavimo sistemos, prisideda prie turinio asortimento ir peržiūrų augimo. Turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų platformos tapo nauja platinimo ir kūrybos ekonominio potencialo forma vartotojams, kurie tikslingai kuria savo auditoriją šiose platformose ir generuoja pelną premijavimo ir savireklamos pagrindais, suteikdami galimybę naudotis turiniu nemokamai¹⁹.

Deja, kitų kūrėjų atžvilgiu, kurių turinys įkeliamas be šių kūrėjų sutikimo, turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjai „pasisavina“ kūrėjams už kūrinio panaudojimą turintį priklausyti pelną ir kūrinio ekonominį potencialą, nesuteikdami generuojamo pelno dalies įdedamo turinio kūrėjams ar kitiems išimtinų autorių teisių į turinį turėtojams. Šis pelno nutekėjimas apibrėžiamas kaip „vertės spraga“ (angl. *Value gap*) ir pripažįstama kaip opi šiuolaikinė Europos Sąjungos išimtinų autorių teisių įgyvendinimo problema²⁰. Akcentuodamos „vertės spragos“ problemą, Europos Sąjungos teisėkūros institucijos išreiškė poreikį modernizuoti išimtinų autorių teisių reglamentavimą²¹. Tokio poreikio atsiradimas grindžiamas Europos Sąjungos reglamentavimo išimtinų autorių teisių ir informacinės visuomenės paslaugų teikimo srityje nebylumu, nustatant išimtinų autorių teisių apsaugos priemones turinio

18 Irina Atsanova, “Copyright infringement in digital environment”, *Economics and Law* 1, 1 (2019): 19, https://econpapers.repec.org/article/neoecolaw/v_3a1_3ay_3a2019_3ai_3a1_3ap_3a13-22.htm.

19 Greg Lastowka, “User-generated Content and Virtual Worlds”, *The Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law* 10, 4 (2008): 5-6, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1094048.

20 “European Composer and Songwriter Alliance”, *Closing the Value Gap: The Liability of Online Platforms. Briefing Paper*, žiūrėta 2020 m. balandžio 7 d., <http://composeralliance.org/wp-content/uploads/2015/07/Briefing-Paper-on-Value-Gap.pdf>.

21 „2015 m. liepos 9 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo įgyvendinimo (2014/2256(INI))“, Europos Parlamentas, žiūrėta 2020 m. balandžio 7 d., https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0273_LT.html.

dalijimosi paslaugų teikėjų atžvilgiu²². Šiai problemai spręsti 2019 m. priimta Direktyva²³.

Direktyvos 17 straipsnis orientuotas į išimtinių autorių teisių apsaugos ir įgyvendinimo turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų platformose režimo sustiprinimą. Direktyvos 17 straipsnio 1 ir 3 dalių reglamentavimo visuma nuo šiol įpareigoja turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjus, prieš padarant viešai prieinamą kūrinį ar kitą objektą, gauti išimtinių autorių teisių į kūrinį turėtojo leidimą. Kartu panaikinama ligi šiol šiems paslaugų teikėjams galiojusi išimtis dėl atsakomybės už tokius neteisėtus išimtinių autorių teisių pažeidimo veiksmus. Direktyvos 17 straipsnio 4 dalimi nustatomos prevencinio pobūdžio išimtinių autorių teisių apsaugos priemonės: nurodoma, kad nuo šiol turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjai atsako už neteisėtus autorių teisėmis saugomų kūrinių ir kitų objektų viešo paskelbimo veiksmus, nebent paslaugų teikėjai įrodo veikimą dėdami maksimalias pastangas gauti leidimą, ir tokių neteisėtų veiksmų pasekmių panaikinimo bei prevencijos kūrimą, vadovaujantis aukštais pramonės profesinio atidumo standartais, operatyviai bei visų dedamų pastangų pagalba²⁴. Nors iš pirmo žvilgsnio tokios nuostatos vertintinos pozityviai, kadangi akcentuoja išimtinių autorių teisių apsaugos užtikrinimo svarbą, tačiau kvestionuotinas šių nuostatų poveikis Europos Sąjungos skaitmeninei kūrybinei industrijai. Dėl Direktyvos 17 straipsnyje esančių vertinamojo pobūdžio nuostatų gausos nėra pateikiamas aiškus reguliacinis mechanizmas, kaip šios teisės turės būti užtikrinamos. Akivaizdu, kad nuspėtinamas turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų pagrindinis suinteresuotumas – išvengti atsakomybės, taikytinos Direktyvos 17 straipsnio pagrindu. Šiuo atžvilgiu galimi du veikimo variantai: įgyti išimtinių autorių teisių turėtojo licenciją kiekvieno į platformą įdedamo autorių teisių objekto atžvilgiu (tai dėl vartotojų ir turinio apimtities praktiniu požiūriu yra neįgyvendinama) arba veikti vadovaujantis Direktyvos 17 straipsnio 4 dalies išimtinių autorių teisių pažeidimų prevencijos kriterijais. Praktiniu požiūriu šie kriterijai gali būti tenkinami nebent taikant turinio monitoringą, t. y. diegiant automatines turinio atpažinimo ir blokavimo technologijas, leidžiančias administruoti turinio srautus²⁵. Pažymėtina, kad potencialus tokios Direktyvos 17 straipsnio reglamentavimu suponuojamos turinio monitoringo praktikos taikymas vengtinas. Remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo suformuota praktika, šių technologijų taikymas interneto

22 “Commission Staff Working Document. Impact Assessment on the Modernisation of EU Copyright Rules”, European Commission, žiūrėta 2020 m. balandžio 5 d., <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/impact-assessment-modernisation-eu-copyright-rules>.

23 „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 2019 m. balandžio 17 d. dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB“, EUR-Lex, žiūrėta 2020 m. balandžio 2 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>.

24 *Ibid.*

25 Joao Quintais, „The New Copyright in the Digital Single Market Directive: A Critical look“, *European Intellectual Property Review* 1 (2020) (Forthcoming): 18-19, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3424770.

platformų aplinkoje laikytinas žalingu informacijos laisvei ir ribojančiu galimybes proporcingai subalansuoti Europos Žmogaus Teisių Konvencijoje įtvirtintų žmogaus teisių ir išimtinų autorių teisių įgyvendinimą²⁶. Be grėsmės informacijos laisvei, doktrinoje taip pat atkreipiamas dėmesys į Direktyvos 17 straipsnio reglamentavimu suponuojamą finansinę naštą turinio padarymo viešai prieinamų paslaugų teikėjams, įgyvendinant šiame straipsnyje nustatytas prievoles dėl turinio monitoringo ir kitų turinio kontrolės sistemų diegimo²⁷. Vertinant šiuos aspektus, dera pripažinti, kad Direktyvos 17 straipsniu potencialiai sukuriama reguliacinė terpė, kuria nors ir siekiama išsaugoti kūrinį pridėtinę vertę, tačiau itin ribojamos kūrinį paskirstymo turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų platformose galimybės, aktualios šiose platformose veikiantiems kūrėjams. Direktyva perteikia ne tik nevaisingas pastangas Direktyvos reglamentavimu subalansuoti išimtinų autorių teisių įgyvendinimą, bet ekspansyvią tokio reglamentavimo grėsmę turinio dalijimosi internete paslaugų teikėjų, kūrybinės industrijos veikimui bei informacijos laisvei.

Direktyvos 17 straipsnio reglamentavimo problematika neabejotinai susijusi su neapdairumu – įvertinant techninius turinio dalijimosi internete paslaugų teikėjų veikimo aspektus ir išimtinų autorių teisių įgyvendinimo kontrolės galimybėmis viešinant šiomis teisėmis saugomą turinį. Nors techninių sprendinių poreikis gali sudaryti įspūdį, kad kalbama apie praktinio pobūdžio problemą Europos Sąjungoje, užtikrinant išimtines autorių teises turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų platformose, tačiau išsamesnė Direktyvos nuostatų analizė preziumuoja tokios problemos „branduolį“ esant Europos Sąjungos išimtinų autorių teisių doktrinoje. Direktyvos 3 konstatuojamoje dalyje rekomenduojama užtikrinti „aukšto lygio“ autorių ir gretutinių teisių apsaugą Europos Sąjungoje²⁸. Išankstinė išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje apsaugos poreikio nuostata rezonuoja teisėkūros atstovų siekių Direktyvos teisiniu reglamentavimu įgyvendinti nuosavybinę išimtinų autorių teisių koncepciją. Pagal šią koncepciją, išimtinų autorių teisių reglamentavimas neturi apriboti jų įgyvendinimo galimybių, o šių teisių reglamentavimo apimtis kūrėjui turi suteikti

26 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje Scarlet Extended SA prieš Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) (Nr. C-70/10)“, EUR-Lex, žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:62010CJ0070&from=EN>.

27 Gomes, Desiree Emely Dantas Gomes, Acursio Ypiranga, Daniela Azevedo Da Silva, Erika Santos Gomes ir Raimundo Correa, “The New European Parliament’s Directive on Copyright: Liability on Internet, Fundamental Rights and the Risk of Innovation”, *Researchgate* 13 (2019): 11, https://www.researchgate.net/publication/334231407_THE_NEW_EUROPEAN_PARLIAMENT’S_DIRECTIVE_ON_COPYRIGHT_LIABILITY_ON_INTERNET_FUNDAMENTAL_RIGHTS_AND_THE_RISK_TO_INNOVATION_THE_NEW_EUROPEAN_PARLIAMENT’S_DIRECTIVE_ON_COPYRIGHT_LIABILITY_ON_INTERNET_FUND.

28 „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 2019 m. balandžio 17 d. dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendroje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB“, EUR-Lex, žiūrėta 2020 m. balandžio 2 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>.

nuosavybės teisei prilyginamą disponavimo kūriniumi kontrolę²⁹. Manytina, kad Direktyvos reglamentavimo problema sietina su minėta nuosavybinės išimtinių autorių teisių koncepcijos samprata. Pagal šią sampratą, rengiant išimtinių autorių teisių reglamentavimą, nėra išreiškiamas poreikis įvertinti šių teisių įgyvendinimo galimybių reglamentuojamų visuomeninių santykių kontekste. Tai pastebima Direktyvos atveju, kai taikoma nuosavybinė išimtinių autorių teisių koncepcija „programuoja“ intensyvaus pobūdžio išimtinių autorių teisių apsaugos reglamentavimą: nustatomos perteklinio pobūdžio prievolės turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjams, kad šių subjektų veiklos reguliavimu būtų išlaikoma maksimali kūrėjų kontrolė disponavimo kūriniais atžvilgiu. Pažymima, kad Europos Sąjungoje pastebimas tendencingas nuosavybinės išimtinių autorių teisių koncepcijos taikymas nepriklausomai nuo šios koncepcijos taikymo aplinkybių³⁰. Šiuo atžvilgiu, kalbant apie nuosavybinės išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje koncepcijos taikymą, iš esmės kalbama apie šia koncepcija grindžiamą teorinį požiūrį į šių teisių modernizavimą. Teorinio požiūrio samprata siejama su teisėkūros atstovų pasirinkimu, nurodančiu, kokių teorinių koncepcijų pagrindu vadovujamasi naujinant išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimą. Direktyva tarnauja kaip pavyzdys, demonstruojantis teorinio požiūrio į išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimą, svarbą šio proceso efektyvumui ir efektyvumą užtikrinančio teorinio požiūrio į šių teisių modernizavimą stoką. Siekiant užtikrinti efektyvų šių teisių modernizavimą, būtinas teorinis požiūris dėl būtinų koncepcinių išimtinių autorių teisių reglamentavimo pokyčių perspektyvos.

2. Teorinių požiūrių į išimtinių autorių teisių modernizavimą Europos Sąjungoje problematika

Direktyvos 17 straipsnio reglamentavimo problematika – akstinas konstatuoti teorinio požiūrio į išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje modernizavimo reikšmę šio proceso efektyvumui. Deja, efektyvų išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje modernizavimą suponuojančio teorinio požiūrio pateiktis laikytina problemine. Doktrinoje nėra pateikiama kriterijų, kurių pagrindu gali būti formuluojamas toks požiūris. Skiriami empirinis bei doktrininis požiūriai į teisėkūrą ir motyvuojamas poreikis suderinti šių požiūrių perspektyvas rengiant teisinį reglamentavimą³¹. Modernizuojant išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimą, šių perspektyvų sandrauga pabrėžiama kaip prisidedanti prie kūrėjų, vartotojų ir plačiosios visuomenės interesų suderinimo, pritaikant šį reglamentavimą pakitusiems

29 Roberto Caso, *Balancing Copyright Law In The Digital Age – Competing Perspectives* (Heidelberg: Springer, 2015), 7.

30 *Ibid.*, 7.

31 Caso, *supra note*, 29: 121.

reguliuojamiems visuomeniniams santykiams³². Taigi, ieškant Europos Sąjungos išimtinų autorių teisių reglamentavimo modernizavimo sprendinių, aktualu apžvelgti doktrinoje pateikiamų teorinių požiūrių į minėtų teisių modernizavimo procesą subtilybes.

Kaip minėta, skiriami empirinis ir doktrininis požiūriai į teisinio reglamentavimo modernizavimą. Empirinis požiūris paremtas svarstymu apie išimtinų autorių teisių apsaugos reglamentavimo poveikį kūrybinės industrijos ir jos dalyvių ekonominei perspektyvai, rengiant modernizuotą šių teisių reglamentavimą³³. Šiuo požiūriu akcentuojama, kad teisėkūros procesų rezultatai autorių teisės ir išimtinų autorių teisių srityje turi ekonominę reikšmę tiek kūrybinės industrijos, tiek jos dalyvių veikimo bei plėtos perspektyvoms. Modernizuojant išimtinų autorių teisių reglamentavimą, turi būti vengiama neigiamo poveikio minėtoms perspektyvoms. Siekiant apibendrinti šį požiūrį, jo pagrindu derėtų įvertinti Direktyva atliktą išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimą. Pirma, akcentuotinas Direktyvos 17 straipsnio pagrindu potencialiai nustatomas prievolinis krūvis turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjams taikyti turinio monitoringo priemonės, siekiant užtikrinti išimtinės autorių teises. Antra, kvestionuotinas ne tik praktinis šių Direktyvos reikalavimų įgyvendinimas, bet ir tokių reikalavimų pagrindu potencialiai sukuriama ekonominė našta, susijusi su turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų veiklos vykdymu. Ši našta detalizuojama prievolėmis papildomai diegti ir administruoti iškeliama turinio licencijavimo ir monitoringo sistemas bei šiomis priemonėmis riboti turinio srauto, sklaidos apimtį, taip sumenkinant paslaugų teikėjų siūlomų reklamos skelbimo paslaugų vertę³⁴. Empirinio požiūrio atidumas turinio dalijimo internetu paslaugų teikėjams argumentuotinas skaitmeninėje kūrybos industrijoje įvykusiais pokyčiais kūrinių platinimo grandinėje. Skaitmeninio turinio dalijimosi internete paslaugų teikėjų platformos atlieka ne tik turinio platinimo, bet ir jo vertės formavimo funkcijas, susiedamos šią vertę su turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų platformų auditorijos apimties ir reklamos paslaugų teikimo galimybių parametrais. Atkreipiamas dėmesys, kad kūrėjams turinio platinimas minėtose platformose gali būti ne tik nuostolingas, bet ir ekonominiu požiūriu palankus dėl savireklamos galimybių šių platformų sutelkiamai auditorijai³⁵. Tai empirinio požiūrio į išimtinų autorių teisių reglamentavimo

32 Stef van Gompel, "Copyright, Doctrine and Evidence – Based Reform", *Jipitec* 8, 4 (2017): 305-306, <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-8-4-2017/4638>.

33 Jeremy de Beer, "Evidence – Based Intellectual Property Policymaking: An Integrated Review of Methods and Conclusions", *The Journal of World Intellectual Property* 19, 5/6 (2016): 153, https://www.researchgate.net/publication/311981797_Evidence-Based_Intellectual_Property_Policymaking_An_Integrated_Review_of_Methods_and_Conclusions.

34 "European Audiovisual Observatory", The Legal Framework for Video Sharing Platforms, žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d., <https://rm.coe.int/the-legal-framework-for-video-sharing-platforms/16808b05ee>.

35 Sacha Wunsch-Vincent, "The Economics of Copyright and the Internet: Moving to an Empirical Assessment Relevant in the Digital Age", *WIPO Economics and Statistics Series* 9 (2013): 8, <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=3953&plang=EN>.

modernizavimą predikacija, teigiant, kad modernizuojamo reglamentavimo atoveikio turinio platintojų atžvilgiu trūkumas gali neigiamai paveikti kūrėjų interesų įgyvendinimą, todėl būtina šių subjektų tarpusavio interesų įgyvendinimo analizė. Šiuo aspektu vertinant Direktyvos 17 straipsnio reglamentavimą, empirinio požiūrio rengiant Direktyvą nebuvo laikomasi. Ar empirinio požiūrio taikymas ir laikymasis modernizuojant Europos Sąjungos išimtinių autorių teisių reglamentavimą sudarytų visapuses prielaidas tokio modernizavimo efektyvumui? Atsakyti reikėtų neigiamai. Nors empirinis požiūris perteikia kūrybinės industrijos introspekciją ir deklaruoja išimtinių autorių teisių įgyvendinimo efektyvumo priklausomybę nuo šių teisių reglamentavimo sąveikos su ekonominėmis kūrybos industrijos dalyvių perspektyvomis, šiuo požiūriu nekomentuojama doktrinos reikšmė reformuojant išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimą. Empirinio požiūrio nebylumas doktrinos atžvilgiu formuoja riziką išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje modernizavimą paversti procesu, kuriam vykstant prarandama išimtinių autorių teisių doktrinoje išsakoma socialinės šių teisių reikšmės perspektyva ir sutelkiamas dėmesys į ekonominius kūrybos industrijos aspektus.

Doktrininis požiūris į išimtinių autorių teisių modernizavimo procesą nurodo, kad bet kokie šių teisių reglamentavimo pokyčiai atliekami atsižvelgiant į išimtinių autorių teisių doktriną ir joje suformuotą išimtinių autorių teisių sampratą bei šių teisių įgyvendinimo koncepcijas. Europos Sąjungoje doktrininis požiūris į išimtinių autorių teisių modernizavimo procesą pasireiškia išskyrimu: autorių ir atlikėjų, tarpininkų, vartotojų ir kūrybinės industrijos interesų, taip pat šių interesų derinimu modernizuojant išimtinių autorių teisių reglamentavimą³⁶. Deja, minėtų interesų suderinamumo teisiniu reglamentavimu svarba išlieka deklaratyvi, o išimtinių autorių teisių doktrininę koncepciją atestavimo pagal kūrybinės industrijos pokyčius ir laikotarpio poreikį pasigendama³⁷. Šiuo atžvilgiu paaiškinamas doktrininio požiūrio į išimtinių autorių teisių reglamentavimą deficitas pateikiant teorinius sprendinius, skirtus teisinio reglamentavimo reakcijai į skaitmeninių technologijų išimtinių autorių teisių panaudojimo būdų heterogeniškumą³⁸.

Direktyvos 3 konstatuojamosios dalies analizė leidžia manyti, kad būtent doktrininis požiūris vadovautasi rengiant Direktyvos reglamentavimą. Kaip minėta, vienas iš doktrininio požiūrio bruožų yra šio požiūrio prezumpcijų apie išimtinių autorių teisių reglamentavimo naujinimo galimybes stoka. Direktyvos atveju, šis trūkumas

36 Quintela Ribeiro Neves Ramalho, "The competence of the European Union in copyright lawmaking: A normative perspective of EU powers for copyright harmonization" (Daktaro disertacija, Amsterdamo universitetas, 2014), 35-36, https://dare.uva.nl/search?metis.record.id=403266&fbclid=IwAR2fGhDLgmIB5uKz2QV1WLDfm6kqeshsRvo0I51VfEmqm2TU_tOOOtrfBs.

37 Roberto Caso, *Balancing Copyright Law In The Digital Age – Competing Perspectives* (Heidelberg: Springer, 2015), 6-7.

38 Terry Flew, "Copyright and Creativity: An Ongoing Debate in the Creative Industries", *International Journal of Cultural and Creative Industries* 2, 3 (2015): 5, https://www.researchgate.net/publication/260267099_Copyrights_and_copyfighths_Copyright_law_and_the_digital_economy.

materializuojamas nuosavybinės išimtinų autorių teisių koncepcijos išlaikymu, deklaruojant aukšto lygio šių teisių apsaugos poreikį, nekvestionuojant tokios apsaugos užtikrinimo galimybių ir perkeliant reguliacinį krūvį ant turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų pečių. Nuosavybinė išimtinų autorių teisių koncepcija akcentuoja šių teisių apsaugos reikšmę, bet ne taikymo perspektyvą. Direktyva apnuoginamas doktrininio požiūrio taikymo laikinumas. Šiuo požiūriu palaikomos doktrininės koncepcijos apie išimtinės autorių teises pasižymi neapdairumu drastiškų visuomeninių santykių pokyčių, tokių kaip skaitmeninių technologijų intervencija, atvejais. Šiuo atžvilgiu nediskredituojama pati išimtinų autorių teisių apsaugos ir įgyvendinimo doktrininė koncepcija. Vis dėlto tikslinga įvertinti, kaip šių teisių apsaugos ir įgyvendinimo teorinė koncepcija, kuria vadovaujamasi modernizuojant išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimą, disonuoja su socialinių santykių kaita³⁹. Direktyvoje toks vertinimas nėra pateikiamas. Deklaruojamas išankstinis poreikis užtikrinti aukštą išimtinų autorių teisių apsaugos lygį, nepagrindžiant tokios apsaugos lygio išlaikymo skaitmeninėje erdvėje ir neįvertinant koreliacijos su kūrėjų ir kitų skaitmeninės kūrybinės industrijos dalyvių interesų įgyvendinimo poslinkiais. Šiuo atžvilgiu Direktyva įteisinamas doktrininio požiūrio į išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje modernizavimą neadekvatumas skaitmeninių technologijų, *inter alia*, socialinės aplinkos kaitos apskritai, atžvilgiu. Parodomas šio požiūrio nepriteklus pateikiant minėtų teisių reglamentavimo naujinimo sprendinius pagal šiuolaikiškumo poreikį. Dėl doktrininų koncepcijų, remiančių doktrininį požiūrį, trumparegiškumo socialinių pokyčių atžvilgiu, doktrininis požiūris įtraukia tokį patį trumparegiškumą, kilus poreikiui rekonstruoti tokiomis koncepcijomis grindžiamą išimtinų autorių teisių reglamentavimą.

Išskirtini trys esminiai empirinio ir doktrininio požiūrių į išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje modernizavimą taikymo probleminiai aspektai. Pirma, individualus šių požiūrių taikymas formuoja išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje empirinį ir doktrininį naratyvus, nepateikiančius kūrėjų ir skaitmeninės kūrybos industrijos interesų subalansuoto atstovavimo perspektyvos. Antra, Direktyvos nuostatų analizė įrodo išimtinų autorių teisių reglamentavimo Europos Sąjungoje problemiško sąsają su doktrininio požiūrio taikymo praktika. Direktyva tarnauja kaip pavyzdys, demaskuojantis doktrininio požiūrio savitikslių logiką, Europos Sąjungos teisėkūros subjektams atstovaujant doktrininų koncepcijų apie išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje apsaugai ir įgyvendinimą nuostatoms bei formuojant šių nuostatų „privilegines“ pozicijas minėtų teisių modernizavimo perspektyvoje. Trečia, šių požiūrių poliškumas taikymo atžvilgiu nesuteikia jokių aiškių prielaidų, atsakančių į klausimą, kaip gali būti subendrinami šie požiūriai modernizuojant išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimą. Šių aspektų pagrindu, teorinis požiūris į išimtinų

39 John M. Garon, "Normative copyright: a conceptual framework for copyright philosophy and ethics", *Cornell Law Review* 88, 5 (2003): 1353, <https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2928&context=clr>.

autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimą, formuojantis subalansuotą kūrėjų ir skaitmeninės kūrybos industrijos interesų užtikrinimo perspektyvą minėtųjų teisių reglamentavimu, išlieka probleminis ir formuotinas.

3. Dekonstrukcija kaip teorinis požiūris į išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimą

Keblumą suformuoti teorinį požiūrį į efektyvaus ir subalansuoto išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo parengimą pagal skaitmeninės eros kūrybinėje industrijoje poreikius suponuoja stoka kriterijų, apibūdinančių, kaip tokia teisinio reglamentavimo atitiktis pasiekama. Doktrinoje tokie kriterijai siejami su svarstymu apie empirinio ir doktrininio požiūrių kompromisu grindžiamas nuostatas, kurių pagrindu gali būti apibrėžiamas efektyvų išimtinių autorių teisių reglamentavimo modernizavimą užtikrinantis teorinis požiūris į šį procesą. Deja, nustatyti šių požiūrių skirtumai verčia manyti, kad kompromisas tarp jų lieka idioma. Santykį tarp doktrinos ir empirinių nuostatų taikymo teisėkūros procese analizuoja postmoderniosios jurisprudencijos atstovai. S. Fisho teigimu, teorinė koncepcija yra „suformuluota abstrakcija, su kuria konsultuojamasi atliekant praktikavimą teisėkūros ar teisės taikymo srityje“⁴⁰. Doktrinoje nors ir nepateikiami kriterijai, kai doktrininių nuostatų transformacija į teisinį reglamentavimą laikytina tinkamai aprobuota empirinių duomenų, bet palaikoma teisinio reglamentavimo modernizavimo idėja, paremta doktrinos modifikavimu empirinių tyrimų pagrindu⁴¹. Palankus šios idėjos doktrininis vertinimas ir rezonavimas postmoderniosios jurisprudencijos darbuose verčia manyti, kad būtent šios teisės filosofijos krypties ideologijos pagrindu galima suformuluoti teorinį požiūrį į efektyvų išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimą, kuriuo būtų eliminuojamas susiformavęs išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo neadekvatumas socialinės aplinkos pokyčiams minėtųjų teisių reglamentavimo naujinimo procese.

Postmoderniosios jurisprudencijos atstovų požiūrio į teisinio reglamentavimo modernizavimą atskaitos tašku laikomas dekonstrukcijos teorija paremtas kritiškas doktrininės koncepcijos apie teisės institutų vertinimas bei tokios koncepcijos dekonstravimo poreikis⁴². Dekonstrukcijos teorija siejama su postmoderniosios jurisprudencijos ir postmoderniosios filosofijos mąstytojų ideologija, suformuluota XX amžiaus pirmojoje pusėje tokių filosofų kaip J. Derrida, M. Foucault, J. F. Lyotard'as,

40 Stephen M. Feldman, “The Return of the Self, or Whatever Happened to Postmodern Jurisprudence?”, *Washington University Jurisprudence Review* 9, 267 (2017): 274, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3180739.

41 Rob van Gestel, Peter van Lochem, “Evidence-Based Regulation and the Translation from Empirical Data to Normative Choices: A Proportionality Test”, *Erasmus Law Review* 2 (2018): 121-122.

42 Jack M. Balkin, “Deconstructive practice and legal theory”, *The Yale Law Journal* 96, 743 (1987): 761, https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7061&context=yjlj&fbclid=IwAR2kjdb3C_Fp4bZ03gGodbUnMSuFWowHkaIsmI074gT7vG6ScoOCL8TAUYI.

kuria orientuojamasi į tekstinės kalbos prasminį pliuralizmą bei fiksuotos tokios kalbos turinio prasmės reliatyvumą nuo socialinio šios kalbos vartosenos konteksto. J. Derrida dekonstrukcijos teoriją adaptavo teisinio reglamentavimo hermeneutikos kontekste. Šia teorija atmetama teisės koncepcijos universalus pritaikomumo idėja. Pabrėžiamas prasminis tokia koncepcija grindžiamo teisinio reglamentavimo ribotumas pagal laikotarpio, kuriam rengtas toks reglamentavimas, viziją. Vizijos terminu šiuo atveju turimas omenyje teisėkūros atstovų suvokimas apie konkrečios teisės normos prasmę ir paskirtį tos normos rengimo metu reguliuojamų visuomeninių santykių kontekste. Požiūris, kad teisinė koncepcija ir ja grindžiamo teisinio reglamentavimo nuostata turi laiko atžvilgiu universaliai pritaikomą, šios nuostatos kūrėjų suvoktą prasmę, vertinamas kaip socialiai neteisingas vėlesnių visuomenės kartų, kurioms šis teisinis reglamentavimas taikomas, atžvilgiu. Keičiasi ir vėlesnių visuomenės kartų suvokimas apie teisinio reglamentavimo nuostatos prasmę bei jos pritaikomumo galimybes, tačiau nuostata išlaikoma argumentų, kurie šiai nuostatai taikyti jos rengimo metu, pagrindu⁴³. Kintantys visuomeniniai santykiai ir teisingo jų reguliavimo suvokimo idėja personifikuojama kaip „esatis“, tarp kurios ir teisinio reglamentavimo turi būti atliekama nuolatinė mediacija teisėkūros procese modernizuojant šį reglamentavimą⁴⁴. Doktrininis požiūris grindžiama teisinio interpretavimo teisėkūroje idėja, kad teisinio reglamentavimo naujinimo klodai slypi šį reglamentavimą grindžiančių koncepcijų doktrinoje, dekonstrukcijos teorijos atmetama: pabrėžiama, jog teisinės koncepcijos interpretavimo taikymas modernizuojant teisinį reglamentavimą negali sukurti modernumo reikalavimus tenkinančio reglamentavimo dėl taikomos koncepcijos objektyvaus negalėjimo atitikti kintančią reguliuojamų visuomeninių santykių viziją. Šiuo atžvilgiu dekonstrukcijos teorija teisinio reglamentavimo neveiksmingumą sieja su tokį reglamentavimą maketuojančios teisinės koncepcijos atsilikimu nuo reguliuojamų ir susijusių visuomeninių santykių poslinkių. Teisinio reglamentavimo modernizavimo procese dekonstruojant teises koncepcijas, atstovaujama reguliuojamų visuomeninių santykių kaitai personifikuojant „esatis“ ir panaikinamas šiuolaikiškos reguliuojamų visuomeninių santykių vizijos latentškumas. Kartu pagal laiko poreikius modernizuojama teisinį reglamentavimą formuojanti teisinė koncepcija⁴⁵. Taigi, dekonstrukcijos teorija teisinę koncepciją ir ja grindžiamą teisinį reglamentavimą suvokia kaip teisėkūros rezultatą, kurio turinį ir veiksmingumą nulemia tam tikras teisėkūros laikotarpis, o legitimumas atestuojamas teisinio reglamentavimo modernizavimo procese, pagal reglamentuojamų visuomeninių santykių ir jų dalyvių veikimo principų pokyčius.

43 Robert F. Meagher, *Law and Social Change: Indo-American Reflections* (Bombay: N. M. Tripathi, 1988), 8-9.

44 *Ibid.*, 9.

45 Jack M. Balkin, “Deconstructive practice and legal theory”, *The Yale Law Journal* 96, 743 (1987): 763, https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7061&context=yjl&fbclid=IwAR2kjdb3C_Fp4bZ03gGodbUnMSuFWowHkalsmI074gT7vG6ScoOCL8TAUYI.

Gali atrodyti, kad dekonstrukcijos teorija prilygintina empiriniam požiūriui, kai modernizuojant teisinį reglamentavimą kreipiamas dėmesys į tam tikrų teisių reglamentavimo įtaką šio reglamentavimo veikiamų visuomeninių santykių dalyvių teisių veikimui. Dekonstrukcijos teoriją ir empirinį požiūrį į teisinio reglamentavimo modernizavimą diferencijuoja du esminiai skirtumai. Pirma, empirinis požiūris kultivuoja būtent ekonominio poveikio svarbą reguliuojamų visuomeninių santykių atžvilgiu, reformuojant teisinį reglamentavimą. Dekonstrukcijos teorija teisinio reglamentavimo racionalizavimą grindžia ne tik ekonominės reguliuojamų visuomeninių santykių perspektyvos pagrindu, bet pripažįsta ir visuomenės galimybes pakeisti socialinę reglamentuojamų visuomeninių santykių bei juose nustatytinų teisinių prioritetų viziją. Tokios vizijos pokyčių prielaida gali būti laikomi tiek technologiniai, ekonominiai, kultūriniai, tiek bet kokio kitokio pobūdžio visuomenės pokyčiai. Antra, skiriasi dekonstrukcijos teorijos ir empirinio požiūrio vertinimas teisės doktrinos ir teisinių koncepcijų atžvilgiu. Kitaip nei empirinis požiūris, neaktentuojantis doktrinos reikšmės teisinio reglamentavimo modernizavimo procese, dekonstrukcijos teorija neatmeta teisės doktrinos ir koncepcijų legitimumo bei pagalbinės reikšmės įgyvendinant tam tikrų visuomeninių santykių socialinę viziją. Dekonstrukcijos teorija pabrėžia ir pagalbinę teisinio modernizavimo teisėkūra reikšmę šių koncepcijų ir doktrinos modifikavimui. Dekonstrukcijos teorijos pagrindu iš naujo suformuojamos šios koncepcijos ir doktrina, skirta jomis aptariamo visuomeninių santykių reguliavimo moderniajai sampratai atitikti. Takoskyra tarp dekonstrukcijos teorijos ir doktrininio požiūrio grindžiama negatyviu dekonstrukcijos teorijos požiūriu vertinant teisės doktrinos ir teisinių koncepcijų universalus pritaikomumas idėją. Kita vertus, atstovaujant dekonstrukcijos teorijai, doktrina pripažįstama kaip istoriškai įtvirtintas visuomeninių santykių reglamentavimo instrumentas, kurio legitimumas ir šiuolaikiškumas priklauso nuo doktrinos dekonstravimo teisinio reglamentavimo modernizavimo procese⁴⁶. Dekonstrukcijos teorijos, doktrininio ir empirinio požiūrių į teisinio reglamentavimo modernizavimą lyginamojoje analizėje išgryninti skirtumai dekonstrukcijos teoriją leidžia apibrėžti kaip teisėkūra paremtą introspekciją į naujai susiformavusių visuomeninių santykių viziją. Dekonstrukcijos teorija šios vizijos pagrindu palaiko idėją modernizuoti teisių institutus bei koncepcijas ir jais grindžiamą teisinį reglamentavimą. Taip paneigiama šiai vizijai nebetinkamų tam tikrų teisių ar interesų prioritetų reglamentavimo idėja.

Teisinio reglamentavimo modernizavimo emancipacija iš doktrinoje pateikiamų teorinių koncepcijų turinio suponuoja dekonstrukcijos teorijos pritaikomumą išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje modernizavimo procese. Direktyvoje išreikštas „prieraišumas“ išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje doktrininėms koncepcijoms šių teisių reglamentavimo naujinimo procese eliminuojamas dekonstrukcijos

46 Jack M. Balkin, “Deconstructive practice and legal theory”, *The Yale Law Journal* 96, 743 (1987): 763-764, https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7061&context=yjl&fbclid=IwAR2kjd3C_Fp4bZ03gGodbUnMSUwFowHkaIsmI074gT7vG6ScoOCL8TAUYI.

teorijos, paneigiant tokių koncepcijų savaiminį išsaugojimo poreikį. Tai detalizuotina konkrečių Direktyvos nuostatų kritiniu vertinimu per dekonstrukcijos teorijos prizmę. Pirmą, atmetinas Direktyvos 3 konstatuojamosios dalies nuostatos deklaruojamas autorių teisių, taip pat ir aukšto lygio išimtinųjų autorių teisių į kūrinio atgaminimą, platinimą ir padarymą viešai prieinamų veiksnių išimtinumo apsaugos įtvirtinimo išankstinis poreikis. Šio poreikio pagrįstumas būtinas atestuoti analize, atsakančia į klausimą, ar tokios išimtinųjų autorių teisių apsaugos reglamentavimas nebūtų nuostolingas kitų Europos Sąjungos skaitmeninės kūrybinės industrijos dalyvių, *inter alia*, ir pačių kūrėjų interesų įgyvendinimo atžvilgiu? Tokio nuostolingumo grėsmė suponuojama skaitmeninių technologijų poveikio šių subjektų tarpusavio interesų įgyvendinimo poslinkiams. Šiuo aspektu, dekonstrukcijos teorija apima nagrinėtą empirinę perspektyvą, žyminčią kūrėjų ir turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų ekonominių interesų įgyvendinimo skaitmeninėje erdvėje tarpusavio priklausomybę. Nebent apibūtinamas kaip suderinamas su Europos Sąjungos skaitmeninės kūrybinės industrijos ir jos dalyvių veikimo principais, atmetinas ir Direktyvos 17 straipsnio reguliavimas. Antra, dekonstrukcijos teorijos taikymas Direktyvos rengimo procese reikalauja suformuoti Europos Sąjungos šiuolaikinės kūrybos industrijos ir išimtinųjų autorių teisių įgyvendinimo viziją. Tai reiškia, kad prieš imantis Europos Sąjungos išimtinųjų autorių teisių reglamentavimo rengimo, būtina suformuoti aiškius išimtinųjų autorių teisių įgyvendinimo Europos Sąjungos skaitmeninėje kūrybos industrijoje parametrus, pagal šių teisių įgyvendinimo galimybes ir suderinamumą su kitų skaitmeninės kūrybos industrijos dalyvių interesais. Minint šiuos parametrus, turima omenyje empirinė išvalga dėl skaitmeninių technologijų ir interneto erdvės suformuotų negrįžtamų pokyčių kūrinių platinimo grandinėje, kūrinių eksploatavimo būdų ir kūrinių eksploatavimo kontrolės proporcingo užtikrinimo išimtinėmis autorių teisėmis. Nors atsakymai į šiuos klausimus reikalauja atskiro tyrimo, skaitmeninių technologijų poveikio laipsnis šiems procesams leidžia svarstyti galimą kardinalų išimtinųjų autorių teisių apimties modifikavimą, atliekant šių teisių reglamentavimo modernizavimą Europos Sąjungoje. Vienas iš tokių išimtinųjų autorių teisių apimties modifikavimo variantų galėtų būti turinio pašalinimo iš platformos pagal autoriaus užklausą procedūros privalomojo diegimo ir jos taikymo kriterijų reglamentavimas, nebereikalaujant absoliutaus teisės į kūrinio padarymą viešai prieinamų išimtinumo užtikrinimo. Tokios praktikos reglamentavimas veiktų kaip efektyvesnė alternatyva turinio monitoringui derinant informacijos srauto eigą ir išimtinųjų autorių teisių pažeidimų platformose nustatymą. Taip būtų panaikinta turinio padarymo viešai prieinamų paslaugų teikėjų praktika savo nuožiūra ir galimai neproporcingai taikyti turinio pašalinimo sistemas⁴⁷.

47 Althaf Marsoof, "Notice and Takedown: A Copyright Perspective", *Queen Mary Journal of Intellectual Property* 5, 2 (2015): 202, https://www.researchgate.net/publication/276163075_Notice_and_takedown_A_copyright_perspective.

Dekonstrukcijos teorijos orientacija parengti bendrą suskaitmenintos Europos Sąjungos kūrybos industrijos viziją ir su ja siejamus pokyčius reglamentuojamuose visuomeniniuose santykiuose reflektuoja aristoteliškąją įstatymo kaip nešališko tarpininko logiką: įstatymas vertinamas kaip rašytinė taisyklė, reaktivi visuomenės poreikiams⁴⁸. Taigi, dekonstrukcijos teorijos taikymas Direktyvai demonstruoja šio teorinio požiūrio gebą „išlaisvinti“ išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo naujinimą nuo teorinių koncepcijų apie išimtines autorių teises sudarytų reglamentavimo predispozicijų. Tuo pačiu, dekonstrukcijos teorija išreiškia reikmę suformuoti Europos Sąjungos skaitmeninės kūrybos industrijos viziją, suponuojančią modernią Europos Sąjungos išimtinių autorių teisių ir šių teisių reglamentavimo sampratą. Dekonstrukcijos teorijos taikymas reikštų išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimo proceso eigos konstravimą, kuriam būdingi trys etapai: 1) tyrimas, detalizuojantis būdus ir tarpusavio ryšius, kurių pagrindu Europos Sąjungos skaitmeninėje kūrybinėje industrijoje užtikrinami kūrėjų ir kitų šios rinkos dalyvių interesai; 2) reformuojamo išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo ir jį grindžiančių teisinių koncepcijų sankirtos vietų su Europos Sąjungos skaitmeninės kūrybinės industrijos veikimo principais identifikavimas; 3) šių teisinių koncepcijų sankirtos vietų akomodavimas rengiant naują išimtinių autorių teisių reglamentavimą Europos Sąjungoje. Šie aspektai ne tik aiškiai struktūrizuoja išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimo procesą, bet ir atskleidžia neabejotiną dekonstrukcijos teorijos turiningumą formuojant Europos Sąjungos išimtinių autorių teisių reglamentavimo modernumo sampratą.

Galima teigti, kad nepaisant aukščiau išdėstytų aspektų, dekonstrukcijos teorija nepateikia aiškių kriterijų, kaip efektyviai modernizuoti išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimą ir šiuo atžvilgiu nesudaro pagrindo būti laikoma tinkamu teoriniu požiūriu dėl efektyvaus minėtų teisių reglamentavimo modernizavimo. Tokią kritiką galima atremti paprastu palyginimu: jei dekonstrukcijos teorija pateiktų apibrėžtus atsakymus, kaip turi būti formuojamas šiuolaikiškumo kriterijų atitinkantis išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimas, šis požiūris nesiskirtų nuo doktrininio požiūrio ir būtų ribojamas doktrininės koncepcijos teisėkūros proceso tam tikram tarpсниui taikomų modernumo kriterijų. Dekonstrukcijos teorija orientuota pateikti idėjinį turinį, kurio pagrindu teisėkūros procese identifikuojami Europos Sąjungos skaitmeninės kūrybinės industrijos ir jos dalyvių tarpusavio veikimo principai, skaitmeninių technologijų poveikis jiems, ir šiuo pagrindu formuojamos prielaidos, kaip turi būti vizualizuojamas šiuolaikiškumo kriterijus atitinkantis išimtinių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimas.

48 Aristotelis, *Politika* (Vilnius: Margi raštai, 2009), 120-121.

Išvados

1. Direktyvos nuostatų analizė patvirtino šiuo tyrimu keltą prielaidą, kad išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimo problematika siejama su teorinio požiūrio, pateikiančio teorines prielaidas efektyviam šio teisės instituto modernizavimui, stoka. Rengiant Direktyvą vadovautasi teisėkūros praktika inkorporuoti doktrines išimtinų autorių teisių koncepcijas, kurių taikymas teisinio reglamentavimo adaptacijai prie radikalių reglamentuojamų Europos Sąjungos kūrybinės industrijos visuomeninių santykių pokyčių gali būti ne tik neveiksmingas, bet ir nuostolingas šių santykių atžvilgiu.
2. Doktrina laikytina deficitiniu šaltiniu pateikiant teorinius požiūrius efektyviam išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimui. Doktrinoje pateikiami teorinis ir empirinis požiūriai į Europos Sąjungos išimtinų autorių teisių reglamentavimo modernizavimą nesukuria konteksto, kurio pagrindu būtų galima pateikti tokio modernizavimo efektyvumo sprendinius ir kriterijus.
3. Dekonstrukcijos teorija, kaip požiūris į teisinio reglamentavimo modernizavimą, skiria du metodologinius aspektus, kuriais vadovaujantis gali būti pasiekiamas šiuolaikiškumo reikalavimus tenkinantis teisinis reglamentavimas: 1) dinamiškas doktrinės koncepcijos apie modernizuojamas teises ar teisės institutą traktavimas pagal reguliuojamų visuomeninių santykių vizijos kaitą; 2) modernizuojamo reglamentavimo veikiamų visuomeninių santykių analizė, kaip tokio reglamentavimo modernizavimo proceso atskaitos taško, traktavimas. Dekonstrukcijos teorijos taikymas išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimui sutelkia empirinę ir teorinę perspektyvą į šių teisių reglamentavimo modernizavimą, išreiškiant poreikį suformuoti Europos Sąjungos skaitmeninės kūrybos industrijos įžvalgą ir apbruoti išimtinų autorių teisių ir jų apsaugos doktrininę koncepciją tokios įžvalgos kontekste. Taip dekonstrukcijos teorija panaikina ligi tol doktrinoje egzistavusią teorinės ir empirinės perspektyvos į išimtinų autorių teisių reglamentavimo modernizavimą Europos Sąjungoje dichotomiją ir sudaro premisą pateikti Europos Sąjungos skaitmeninės kūrybos industrijos modernumo sampratą ir pagal ją teisėkūros atstovams formuoti išimtinų autorių teisių reguliavimo turinį.
4. Direktyvos 17 straipsnio analizė parodė, kad Direktyva neatspindi kūrėjų ir turinio padarymo viešai prieinamų paslaugų teikėjų interesų įgyvendinimo ypatumų bei tarpusavio ryšių Europos Sąjungos skaitmeninėje kūrybinėje industrijoje. Dekonstrukcijos teorijos pagrindu į išimtinų autorių teisių Europos Sąjungoje modernizavimo procesą inkorporuotina minėtų interesų įgyvendinimo ypatumų, tarpusavio priklausomybės ir doktrinos sankirtos su minėtais parametrais analizė leistų nustatyti naujų galimybių kūrėjams

įgyti komercinę naudą iš kūriniių turinio padarymo viešai prieinamų paslaugų teikėjų platformose spektrą ir šiuo atžvilgiu apibrėžti šiulaikinę išimtiniių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo apimtį, nustatyti šių teisių apsaugos reglamentavimo ribas. Vadovaujantis šia analize, Direktyvos rengimo procese būtų atsakyta doktrininės absoliutaus autorių teisės į kūrinio padarymą viešai prieinamų išimtinumo užtikrinimo idėjos ir tokį išimtinumą įtvirtinančių, su turinio monitoringu turinio padarymo viešai prieinamų paslaugų teikėjų platformose siejamų Direktyvos 17 straipsnio prievolių. Išimtiniių autorių teisių Europos Sąjungoje apsaugos reglamentavimas būtų susietas su paties autoriaus dispozicija ginti kūriniių panaudojimo išimtinumą minėtose platformose. Kaip vienas galimų reguliacinių sprendinių įvardytinas išsamus privalomų procedūrinių reikalavimų ir kriterijų, nustatančių, kaip pagal kūrėjo užklausą turinio padarymo viešai prieinamų paslaugų teikėjų platformose inspektuotinas turinys, reglamentavimas, suponuojantis nevaržomą turinio padarymo viešai prieinamų paslaugų teikėjų platformų veiklą ir pagal poreikį užtikrinamą turinio padarymo viešai prieinamų išimtinumą minėtose platformose.

5. Dekonstrukcijos teorijos suteikiamas potencialas struktūrizuoti išimtiniių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimo procesą ir liberalizuoti šių teisių reglamentavimo Europos Sąjungoje perspektyvą atskleidžia šios teorijos pasitelkimo tikslingumą: pirma, kaip požiūrio į išimtiniių autorių teisių Europos Sąjungoje reglamentavimo modernizavimą realizaciją, ir antra, kaip Direktyvos pagrindu susidariusio problemiško šių teisių reglamentavimo srityje Europos Sąjungoje sprendinius.

DECONSTRUCTION AND THE MODERNIZATION OF REGULATION OF EXCLUSIVE COPYRIGHTS IN THE EUROPEAN UNION

Tomas Linas Šepetys
Mykolas Romeris University, Lithuania

Abstract. *The modernization of exclusive copyright regulation in the European Union revealed not only the problem of practical implementation, but also the demand for formulating a theoretical approach to the reconceptualization of exclusive copyright regulation in the European Union according to the operating principles of the European Union's creative industry. This article analyses problematic aspects of the modernization of exclusive copyright regulation in the European Union, and the relationship between these aspects and theoretical approaches to the modernization of*

exclusive copyright regulation in the European Union. This research aims to reveal peculiarities of the deconstruction theory of lawmaking and evaluate the applicability of this approach regarding the effective modernization of exclusive copyright regulation in the European Union.

Together with the tendency of European Union lawmaking institutions to follow the doctrinal approach in the field of modernization of exclusive copyright regulation, the prevailing empirical and doctrinal provisions of the lawmaking doctrine on the modernization of exclusive copyright are deficient in their accommodation of the regulation of exclusive copyright in accordance with the European Union's digital creative industry. Deconstruction theory provides these premises by concentrating doctrinal and empirical perspectives on changes in the regulation of exclusive copyright in the European Union, for compliance with the concept of a modern European Union digital creative industry.

Keywords: *Deconstruction Theory, Exclusive Copyrights, Creative Industry, Doctrinal Approach, Empirical Approach, Digital Technologies, Copyright Law, Modernization of Exclusive Copyrights.*

Tomas Linas Šepetys, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Privatinės teisės instituto doktorantas. Mokslinių tyrimų kryptys: Intelektinės nuosavybės teisė, autorių teisė, Europos Sąjungos autorių teisė.

Tomas Linas Šepetys, Mykolas Romeris University Law School, Private Law Institute, Doctoral Student. Research interests: intellectual property law, copyright law, European Union copyright law.